

УДК 75.02

*Папета Олена Валеріївна,
старший викладач кафедри живопису і рисунку
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв
papeta.ev@gmail.com*

ЖИВОПИС ЛЮДМИЛИ СЕМИКІНОЇ В КОНТЕКСТІ КОЛОРИСТИЧНИХ І ФОРМОТВОРЧИХ ТЕНДЕНЦІЙ МАЙСТЕРНІ О. О. ШОВКУНЕНКА

Стаття присвячена проблемі формування творчої особистості однієї з видатних українських художниць другої половини ХХ – початку ХХІ століть, Лауреата Державної премії ім. Т. Шевченка Семикіної Людмили Миколаївни. Одним з основних питань в проблемі формування живописного світосприйняття художниці залишається визначення тієї художньої школи, яка вплинула на світогляд молодого митця. Такою школою в становленні індивідуальної палітри Людмили Семикіної стали роки, проведені в майстерні професора Київського художнього інституту Олексія Олексійовича Шовкуненка.

Ключові слова: мистецтво, культура, живопис, пейзаж, портрет, натюрморт, композиція, картина, декоративність, колорит.

*Папета Елена Валериевна,
старший преподаватель кафедры живописи и рисунка
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств*

ЖИВОПИСЬ ЛЮДМИЛЫ СЕМЫКИНОЙ В КОНТЕКСТЕ КОЛОРОСТИЧЕСКИХ И ФОРМООБРАЗУЮЩИХ ТЕНДЕНЦИЙ МАСТЕРСКОЙ А. А. ШОВКУНЕНКО

Статья посвящена проблеме формирования личности одной из самых выдающихся украинских художниц второй половины ХХ - начала ХХІ веков, Лауреата Государственной премии им. Т. Шевченко Семыкиной Людмилы Николаевны. Одним из основных вопросов в проблеме формирования живописного мировосприятия художницы остается определение той художественной школы, которая повлияла на мировоззрение молодого художника. Такой школой в становлении индивидуальной палитры Людмилы Семыкиной стали годы, проведенные в мастерской профессора Киевского художественного института Алексея Алексеевича Шовкуненко.

Ключевые слова: искусство, культура, живопись, пейзаж, портрет, натюрморт, композиция, картина, декоративность, колорит.

*Papeta Helena,
Senior Teacher, Professor of Department of Painting and Drawing
of the National Academy of Culture and Arts*

LUDMILA SEMIKINA PAINTING IN THE CONTEXT OF COLOUR AND SHAPING TRENDS OF A.A. SHOVKUNENKO'S WORKSHOP

The article deals with the problem of formation of the creative personality of one of the prominent Ukrainian artists of the second half of the XX - XXI centuries, Laureate of the State Prize . Shevchenko Semykina Lyudmila. One of the main issues in the problem of forming a picturesque outlook artist is the definition of art school, which influenced the outlook of the young artist. That school in the formation of individual palette Lyudmila Semykina were years spent in the studio of Professor Kiev Art Institute Alexei Shovkunencko.

The creative legacy of the artist Ludmila Semykina is unique in the history of Ukrainian culture in the second half of the twentieth century. It includes easel paintings and graphic works, work in film and theater, as well as the author's collection of garments using traditional motifs clothing Scythians, Sarmatians, Rus Kievan Rus. But perhaps not the brightest feature of its creative talent can be considered original colorful attitude.

An example of an extremely fruitful collaboration of the master and his pupils can serve creative talented Ukrainian Soviet artist Alexei Shovkunencko.

Studying at the Kyiv Art Institute (hereinafter - Kyiv Institute of Art) in the 1949-1953 biennium, L. had in life Semykina decisive role in finding their own style of painting, and in the complex process of the formation of public positions. She was considered the most gifted student is not in the studio of A. Shovkunencko. Professor O. Shovkunencko was one of the most respected figures in the institute. In relations with the authorities he followed the minimum required loyalty, but do not become severe adherents in the ranks of the ruling socialist-realist method then. His painterly style was characterized Reporting objectivity, and the construction of a composition - high aesthetic level academic school. The situation in Kyiv Institute of Art was challenging for both the master and for his pupil. Despite these difficult conditions, O. Shovkunencko

could inspire creative work in his workshop. Working occasionally on paintings with mandatory stylistic features of "Soviet reality", A. Shovkunenko primarily preferred genres such as portrait and industrial landscape.

All painting temperament, all his passion for symphonic sound color Shovkunenko A. had to move to ideologically safe genres - landscape and still life. The same is true of his best pupils, despite the fact that they were trained in the studio of portrait painting and community. This genre was keeping close to the law of survival as stigma and unprincipled formalism easiest way was to get on the territory of ideological risk. Genre neutrality A. Shovkunenko somehow contributed to the fact that L. Semykina chose the same position in the art. Her paintings feature a state of self-absorbed contemplation, calm reflection, admiring simple things outwardly inconspicuous. Dominant in her works is always a color that works best turns in the plot, thought, emotion subtly transmitted, unspoken sadness or joy. Any motive in her film - a quintessential color pictorial view that silently expresses subtle states of soul artist. First of all, attracts both artists love to the genre of still life. For painter of his portrait coloristic talent, as well as still life, had to have its own color plot. Most portraits executed O. Shovkunenko in Soviet times, as if they were professionally made, treasury bears the imprint of socialist realism (Fig. 3). Image outstanding individuals fell within the rigid ideological regulation, so that the range of artistic means *zvuzhuvavsya* to a minimum. At the same time, in informal portraits of the artist's style is more relaxed and varied. The same difficulties in the field of portraiture and genre expecting L. Semykina.

In the genre of rural landscape in the works of A. Shovkunenko, and the best works of L. Semykina reigns uninhibited impressionistic painting, which from the first independent work bears the mark of refined decoration. Especially diverse effects artists play unlimited variety of colored shadows, glare, reflections, color contrasts.

Comparing L. Semykina painting style, its original construction in the form of conciseness items subtlety of a color palette with similar works of O. Shovkunenko teacher, you can see a lot in common.

each student A. Shovkunenko who was trained in his studio, above all, was able to strengthen his own talent. It is not forbidden, but rather only encouraged teacher. Perhaps it is this fact and has become one of the main conditions of unity, which subsequently is defined phrase - Alex Shovkunenko and his disciples. L. Semykina continued pictorial tradition of his teacher, leaving his major dominant decorative easel works subtle sense of color and composition perfect harmony.

Key words: art, culture, art, landscape, portrait, still life, composition, painting, decorative, color.

Творчий доробок художниці Людмили Семикіної є унікальним в історії української культури другої половини ХХ ст. Він включає станкові живописні і графічні твори, роботу в кіно і театрі, а також авторську колекцію одягу з використанням мотивів традиційного вбрання скіфів, сарматів, русичів доби Київської Русі. Але, можливо, чи не найяскравішою рисою її творчого обдарування можна вважати самотутнє колористичне світовідчуття. В живописних творах Л. Семикіної поєдналися бездоганність композиційного ритму і витончене багатство пластичної форми, декоративізм кольорової палітри і академічна віртуозність рисунку. Ніхто, поки що, не обчислив формулу виховання видатних митців. Прогнозованого результату не гарантують ані наукова педагогіка, ані авторські методики. Прикладом надзвичайно плідної співпраці майстра і його вихованців може послугувати творчість талановитого українського радянського живописця Олексія Шовкуненка. Словосполучення «Шовкуненко і учні» виникло досить давно і до того ж абсолютно природно, як констатація незаперечного факту. Передусім воно визначає певну спільність творчих прагнень, взаєморозуміння і взаємоповагу, які виникають тільки в разі справжньої довіри учнів до вчителя. Зокрема, в своїх спогадах художниця неодноразово згадувала ту радість, з якою вчитель вітав творчий успіх будь-кого з своїх учнів.

Навчання в Київському художньому інституті (далі – КХІ) в 1949–1953 рр. мало в житті Л. Семикіної визначальну роль як в пошуку власної живописної манери, так і в складному процесі формування громадської позиції. Вона вважалася чи не найобдарованішою студенткою в майстерні О. Шовкуненка. Професор О. Шовкуненко був однією з найавторитетніших фігур в інституті. Народний художник СРСР, дійсний член Академії мистецтв СРСР, Лауреат Шевченківської премії УРСР, він прийшов на викладацьку роботу в КХІ вже сформованим художником, досвідченим майстром. За його плечима було нав-

чання в Одеському художньому училищі, викладацька робота на посаді професора живопису в тому ж училищі, переїзд до Києва. Йому вдалося створити в стінах КХІ в 1950-х роках справжню творчу майстерню. В стосунках з владою він дотримувався необхідного мінімуму лояльності, проте не ставав до лав суворих adeptів пануючого тоді соцреалістичного методу. Його живописній манері була притаманна репортажна об'єктивність, а в побудові композиції - високий естетичний рівень академічної школи. Але своїм авторитетом і талантом О. Шовкуненко у багатьох викликав заздрість. Тому час від часу робилися спроби звинуватити його у формалізмі. Зокрема, коли не могли дошкулити майстрові, намагалися відігратися на його учнях. Ось як сама художниця описує ситуацію, яка склалася в інституті на останньому році її навчання. «До ідейності тоді ще не дійшло, тому що не всі ще зрозуміли, що таке безідейність. Це буде далі, в спілці художників, коли вже всі будуть політично грамотні, і будуть знати, як гнітити ту чи іншу людину. Професора Шовкуненка з його зростом, красою вважали невизнаним генієм. Він багатьом заважав. Чому б його не зняти з арени? Його почали цькувати. І тема естетики в мистецтві була звинувачена в «штучності» і ліквідована по всім параметрам, як кажуть, нашого життя» [1]. О. Шовкуненко мав гарну репутацію справжнього майстра. Але, за словами Л. Семикіної, «знайшли способи вкоротити віку і цій людині. Він мав необережність безкінечно повторювати: в мене одна студентка, а то всі хлопці. Ну ви знаєте, це талант! Може я трошки нескромно говорю, але я переказую те, що він сам говорив! Шовкуненко часто питав мене: «Семикіна, з чим ви ходите? Це що, картопля? (тоді було дуже важке життя, голод). Чому ви картоплю носите? У вас є те, чого в гастрономі не купиш. І ви на це поклали вісімнадцять років життя». Він уважав, що мій талант колориста Богом даний» [2]. Як вже зазначалось вище, ситуація в КХІ була складною як для майстра, так і для його учениці. Але незважаючи на ці непрості умови, О. Шовкуненку вдалось створили атмосферу творчої праці в своїй майстерні. Працюючи час від часу над картинами з обов'язковими стильовими рисами «радянської дійсності», О. Шовкуненко, передусім, віддавав перевагу таким жанрам, як індустріальний пейзаж і портрет. В цьому разі він цілком свідомо «стримував» свою палітру, аби за декоративністю кольору не відійшов на другий план ідеологічний зміст. Весь живописний темперамент, всю свою пристрасність до симфонічного звучання кольору О. Шовкуненку довелося перенести на ідеологічно безпечні жанри – пейзаж і натюрморт. Те ж можна сказати й про кращих його учнів, попри те, що вони навчалися в майстерні портретно-побутового живопису. Таке жанрове утримання було близьке до закону виживання, оскільки тавро безідейності й формалізму найпростіше було отримати саме на території ідеологічного ризику. Жанровий нейтралітет О. Шовкуненка так чи інакше сприяв тому, що Л. Семикіна обрала таку ж позицію в мистецтві. Її живописні твори вирізняються станом самозаглибленого споглядання, спокійних роздумів, милування простими, зовнішньо непоказними речами. Домінуючим в її творах завжди залишається колір, що в кращих роботах перетворюється на сюжет, роздуми, тонко передану емоцію, невисловлений смуток або радість. Будь-який мотив в її картині - це

кольорова квінтесенція живописної думки, що безмовно висловлює найтонші стани душі художниці.

Порівнюючи живописну манеру Л. Семикіної, її своєрідний лаконізм в побудові форми предметів, тонкість колористичної палітри з аналогічними творами її педагога О. Шовкуненка, можна побачити багато спільного. Перш за все привертає увагу любов обох митців до жанру натюрморту. Розкішна фактура таких постановок давала можливість зробити натюрморти максимальної насиченої декоративності (іл. 1). Гідне подиву кольорове багатство натюрмортів О. Шовкуненка. Він нібито компенсує всі обмеження, на які свідомо прирік себе заради ідеологічних міркувань. Квіти на картинах Шовкуненка немов тануть у свіжому весняному повітрі, яке огортає їх прохолодною напівпрозорою матерією, злегка забризканою сонячними плямами. Нібито змагаючись з вчителем, Л. Семикіна пише в його манері букет розкішних півоній (іл. 2). Зроблено це настільки майстерно, що цілком імовірно могло б бути приписано самому О. Шовкуненку. В літературі про О. Шовкуненка абсолютно справедливо відзначається його майстерність як портретиста. Для живописця з його колористичним обдаруванням портрет, так само, як і натюрморт, повинен був мати власний кольоровий сюжет. На більшості портретів, виконаних О. Шовкуненком за радянських часів, як би професійно вони не були зроблені, лежить відбиток казенного соцреалізму (іл. 3). Зображення видатних особистостей підпадало жорсткій ідеологічній регламентації, так що діапазон художніх засобів звужувався до мінімуму. Разом з цим, в неофіційних портретах манера художника більш розкута і різноманітна. Такі ж труднощі на ниві портретного жанру очікували й Л. Семикіну. На прикладі студентської роботи «Портрет діда в кожусі» (іл. 4) бачимо, що при досить високій техніці рисунку їй доводиться користуватися обмеженою палітрою кольорів з арсеналу ангажованих в соцреалізмі «передвижників». Добрий академічний вишкіл в рисунку і якісний реалістичний живопис демонструє Л. Семикіна в автопортреті, в якому точно відображені характерний образ і типові риси її особистості (іл. 5).

У жанрі сільського пейзажу і в творах О. Шовкуненка, і в кращих роботах Л. Семикіної панує розкутий імпресіоністичний живопис, який вже з перших самостійних робіт несе відбиток витонченої декоративності. Особливо різноманітно розігрують живописці ефекти безмежного розмаїття кольорових тіней, відблисків, рефлексів, кольорових контрастів. В пейзажі О. Шовкуненка «Осінь» (іл. 6) в золотому мареві української осені, серед солодкого дурману пожухлих трав і квітів особливою прохолодою манить затока... Тут жодної твердої форми, жодної кутастої лінії, проте, є все, що асоціюється з осінньою тишею. Робота написана широкими стрімкими мазками і втішає великою живописною свободою. Відчуття зовсім іншого гатунку залишає робота Л. Семикіної «Полісся. Денеси. У річки» (іл. 7). Художниця з надзвичайною чутливістю посилює найтонші градації тону, характерні для прохолодної землі і кам'яних валунів, на яких бринять золотими плямами поодинокі листочки. Витончене сполучення графічності і живописності притаманні пейзажам Л. Семикіної 1960-х років. Вони нагадують відомі пейзажі О. Шовкуненка, зроблені в Конча-Заспі, де графічно прорисовані силуети дерев мереживною аплікацією лягають

на тканину коштовного живопису. На завершення хотілося б відзначити, що кожен зі студентів О. Шовкуненка, хто пройшов навчання в його майстерні, передусім, мав змогу зміцнити своє власне обдарування. Це не заборонялося, а, навпаки, лише заохочувалося вчителем. Імовірно, саме ця обставина і стала однією з головних умов тієї єдності, яку згодом було означено словосполученням – Олексій Шовкуненко і його учні. Л. Семикіна продовжила живописні традиції свого вчителя, залишаючи основними домінантами своїх станкових робіт витончену декоративність кольору і бездоганне відчуття композиційної гармонії.

Перелік ілюстрацій

1. *Шовкуненко О.* «Півонії з білим чайником», 1966.
2. *Семикіна Л.* «Півонії», 1957.
3. *Шовкуненко О.* «Портрет партизанки М. Вовчик-Блакитної», 1947-1948.
4. *Семикіна Л.* «Портрет діда в кожусі», 1953.
5. *Семикіна Л.* «Автопортрет», 1958.
6. *Шовкуненко О.* «Осінь», 1967.
7. *Семикіна Л.* «Полісся. Денеши. У річки», 1963.

Література

1. Інтерв'ю з Людмилою Семикіною. Архів Папети О. В.
2. Там само.
3. *Рубан В.* Український радянський портретний живопис / В. Рубан. – К.: Мистецтво, 1977.-142 с.
4. *Павлов В.* Развитие образно-пластической структуры современной советской живописи: Конец 50-х – 70-е годы / В. Павлов ; Ред. О. А. Шидловский. – М., 1989. – 85 с.
5. *Лобановський Б.* Реалізм і соціалістичний реалізм в українському живопису радянського часу / Б. Лобановський – К.:ЛК «Макет», 1998. – 319 с.

References

3. *Ruban V.* Ukrainyskyi radianskyi portretnyi zhyvopys / V. Ruban. – K.: Mystetstvo, 1977. – 142 s.
4. *Pavlov V.* Razvitie obrazno-plasticheskoi struktury sovremennoi sovetskoï zhivopisi: Konets 50-kh – 70-e gody / Pavlov V. ; Red. O. A. Shidlovskii. – M., 1989. – 85 s.
5. *Lobanovskyi B.* Realizm i sotsialistychnyi realizm v ukrainському zhyvopysu radianskoho chasu / B. Lobanovskyi – K.:LK «Maket», 1998. – 319 s.

Іл. 1. Шовкуненко О.
«Півонії з білим чайником», 1966

Іл. 3. Шовкуненко О.
«Портрет партизанки
М. Вовчик-Блакитної»,
1947-1948

Іл. 4. Семикіна Л. «Портрет
діда в козусі», 1953

Іл. 2. Семикіна Л. «Півонії», 1957

Іл. 5. Семикіна Л. «Автопортрет», 1958

Іл. 6. Шовкуненко О. «Осінь», 1967

Іл. 7. Семикіна Л. «Полісся.
Денеши. У річки», 1963